SUSIKKO

METSÄHISTORIAN SEURA RY:N JÄSENTIEDOTE

3/2007 10.12.2007

Puheenjohtajan paikalta

”Sukkuusaha se kasvaa suopetäjäkkii”. Tuo suomalainen sananparsi antaa aiheen joihinkin ajatuksiin Metsähistorian Seuran profiloitumisesta. Sellaisesta paljon puhutaan, kun halutaan erottua, tulla tunnetuksi ja tunnustetuksi. Tärkein ohjelmajulistus on luonnollisesti seuran tarkoituksen määrittely: ”edistää laaja-alaisesti metsähistorian ja -perinteen tutkimusta, harrastusta, tallennusta ja esille tuontia sekä aihepiiristä kiinnostuneiden ihmisten keskinäistä yhteydenpitoa”.

Seuraa profiloi sen jäsenkunta. Pikaisesti jäsenluetteloa selatessa Metsähistorian Seuran runsaasta kolmestasadasta jäseneksi liittyneestä eniten – yli puolet – on metsäammattilaisia, metsänhoitajia, metolaisia, metsureita, yrittäjiä ja heidän järjestöihmisiään. Muiksi kuin metsäammattilaisiksi on tunnistettavissa noin kuudennes seuran jäsenistä. Naisia on vajaa viidennes jäsenkunnasta. Ilahduttavan runsaasti seuran jäsenyys on kiinnostanut tutkijoita ja opettajia. Jäsenkunnan toivomukset – todelliset tai oletetut – suuntaavat luonnollisesti seuran toimintaa. Kahden vuoden takaa hyväksytty jäsenyytemme Tieteellisten seurain valtuuskunnassa on tuonut uusia mahdollisuuksia seuran toimintaan.

Seuran toteuttamat palkitsemiset ja huomionosoitukset ovat keino osoittaa, millaisen aktiivisuuden arvioidaan profiloivan toivotuimmalla tavalla seuran toimintaa. Palkitut ovat vaikuttavalla tavalla vieneet seuran tarkoitusperiä eteenpäin ja tehneet tärkeinä pitämiämme asioita tunnetuiksi. Ensimmäinen kunniajäsenemme on järjestöneuvos Esa Ihalainen. Ansioreliefin saaneiden joukko profiloi osuvasti seuramme toimintaa. Kaikkiaan ansioreliefin saaneita on seitsemän. Tänä vuonna ansioreliefin vastaanottivat Pielisen Karjalan Tukkilaisperinne ry, Pirkka-Hämeen Jätkäperinne ry ja metsänhoitaja Esko Pakkanen.

Toteutuneen kolmentoista toimintavuoden aikana runsaimman kosketuksen jäsenistöömme olemme saaneet vuosittain tehdyillä opintoretkeilyillä, vuosikokouksissa ja esitelmätilaisuuksissa. Opintoretkeilyjen vaikuttavuus ”face to face” -hengenluontitilaisuuksina on suuri, eikä vähiten sieltä saatavan välittömän palautteen ansiosta. Jatkuvassa

kehityksessä oleva tiedotustoiminta, sen toteutustapa sekä julkaisutoiminta ovat tämänkaltaisen seuran itsestään-selvyyksiä. Ne ovat yhteydenpitovälineitä, jotka saavuttavat koko jäsenkunnan. Laatu määrittelee vaikuttavuuden. Parhaillaan käydään seurassa hyvinkin tarpeellista keskustelua julkaisu- ja tiedotustoiminnan profiloitumisesta ja laatukriteereistä.

Metsähistorian Seuran vuosikokous pidetään 2.4.2008 Helsingissä. Vuosi-kokousseminaarin pääesitelmöitsijä on VTT Jaana Laine aiheenaan yksityis-metsänomistajien ja metsäteollisuuden puukauppa Itä-Suomessa 1919–1939. Vuosikokouksen ja esitelmän jälkeen pidetään vuosittainen metsähistorian tutkijatapaaminen.

Kesäkuussa 2008 järjestetään päivä-retkeily Suomen maatalousmuseo Sarkaan Loimaalle. Se on samalla yhteistyötapahtuma Suomen maatalous-historian seuran kanssa. Metsämuseoiden ja metsähistorian seurojen yhteispohjois-maisen konferenssin ja opintomatkan järjestelyvuorossa on Tanska. Jyllannin niemimaalla kokoonnutaan ja retkeillään 21.–24.8., ja suomalaisten osanottokiintiö lienee 10–15 henkilöä. Seuran opinto-matka 9.–13.9. suuntautuu Pietarin alueelle ja Karjalan kannakselle. Vuoden 2009 opintomatkaa valmistellaan Kuopion seudulle.

Yhteistyössä Luston kanssa julkaistaan Vuosilusto 2006–2007. Vuosijulkaisun johtavana teemana on metsätöiden ja metsätalouden koneellistaminen ja se tukee näin muodoin Luston keväällä avattavaa laajaa Koneaika-näyttelyä.

Siinäpä tulivat joulunaluslämpimäisinä vihjeet Metsähistorian Seuran tulevasta toiminnasta. Tervetuloa mukaan toimintaan.

Toivotan jäsenille, heidän lähimmäisilleen ja perheilleen rauhaisaa joulunaikaa ja hyvää alkavaa vuotta.

Juhani Huittinen
Metsähistorian Seuran hallituksen puheenjohtaja
juhani.huittinen@pp.inet.fi

>>>>>>>>>>>>>>>><<<<<<<<<<<<<<<<

Ensi vuonna Kannakselle, Pietariin ja Lisinoon

Metsähistorian Seuran vuoden 2008 opintoretkeily suuntautuu itärajan taakse 11–13.9. Matkan pääkohteita ovat Saimaan kanava, Lintulan (Raivolan) lehtikuusikko sekä Pietarin metsäakatemia ja sen metsäasema Lisinossa. Muita aiheita ovat mm. Karjalan kannaksen metsä- ja kulttuurihistoria, Pietarin suomalaisten historia ja Inkerinmaan historia.

Matka tehdään bussilla reittiä Tampere-Helsinki-Kouvola-Lappeenranta-Nuijamaa jne. Yöpymiset ovat 11/12.9. Terijoella ja 12/13.9. Pietarissa. Yksityiskohtainen ohjelma esitellään maaliskuun Susikossa.

>>>>>>>>>>>>>>>><<<<<<<<<<<<<<<<

Jäsenuutisia

Metsähistorian Seuran hallitus on hyväksynyt seuran uusiksi jäseniksi Olav Henriksénin, Helena Jantusen, Asko Puhakan, Marja Roiko-Jokelan ja Tuula Nuutisen. Ero jäsenyydestä on myönnetty Pia Paakkunainen-Taylorille.

Uusia julkaisuja

* Kause, Timo 2006, Sahurit. Kehitys: Pori.
* Zilliacus, Lars 2006, Finska hushållningssällskapets arkiv och skrifter. En källa för forskningen. Osa VI. Åbo Akademis förlag.
* Köhler, Stuart 2007, Puukaasun aika. Alfamer: Hämeenlinna.
* Aunesluoma, Juhana 2007, Paperipatruunat. Metsäteollisuus sodassa ja jälleenrakentamisessa 1939–1950. SKS: Helsinki.
* Jensen-Eriksen, Niklas 2007, Läpimurto. Metsäteollisuus kasvun, integraation ja kylmän sodan Euroopassa 1950–1973. SKS: Helsinki.
* Roiko-Jokela, Heikki & Junnila, Heikki & Hämäläinen, Heikki & Laitinen, Erkki 2007, Varhaismodernin ajan metsäkartat ihmisen ja metsän vuorovaikutuksen peilinä. (www.paijannebitti.fi/metsakartat).
* Monta tietä hyvään metsään – Tapion 100 vuotta. Många stigar till en bra skog – Tapio 100 år. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio: Helsinki 2007.

Katso myös kirjaesittelyt sivuilla 11–17.

>>>>>>>>>>>>>>><<<<<<<<<<<<<<

Puuton maa vihertyy Konferenssikuulumisia Islannista

Kun meillä metsät peittävät yli kolme neljäsosaa maa-alasta, Islannissa metsää on vain runsaan yhden prosentin verran. Metsät ovat siellä kuitenkin lisääntymässä, vaikkakin hitaasti, ja Islannilla on metsähistoriansa. Elokuussa siellä järjestettiin metsähistoriakonferenssi.

Islannin asuttaminen alkoi noin vuonna 870 ja päättyi vuonna 930, jolloin maahan perustettiin eräänlainen kansanedustuslaitos ja tuomioistuin. Näihin aikoihin metsät tai ”puskat” peittivät noin kolmanneksen maa-alasta. Loput kaksi kolmasosaa olivat ja ovat edelleen puun kasvulle sopimattomia jäätikköjä, laava-alueita ja vuoristoa.

Islannin asuttajat harjoittivat karjataloutta ja maanviljelyä, tietenkin myös kalastusta. Silloiset metsät, jotka kasvoivat lähinnä pensasmaista Islanninkoivua sekä haapaa, pihlajaa ja pajua, käytettiin lämmitykseen ja muihin kotitarpeisiin. Eroosio vei paljaaksi hakattujen rinteiden humuksen, ja niistä tuli puuttomia. Alavammilla mailla lampaat ja hevoset estivät tehokkaasti puuston uudistumisen. Vähimmillään Islannissa oli metsiä alle yhden prosentin maa-alasta.

Konferenssin osallistujat Þingvellirin käräjäpaikan näköalakatsomossa. Jón Loftsson oikeassa alakulmassa.

Vuosisata metsätaloutta

Islannin metsätalouden katsotaan alkaneen jo vuonna 1899, jolloin istutettiin mäntymetsikkö Þingvellirin historialliselle käräjäpaikalle. Ensimmäinen metsälaki säädettiin vuonna 1907 eli tasan sata vuotta sitten. Aluksi päätavoitteena oli jäljellä olevien koivikoiden säästäminen. Sitten alettiin lisätä metsiä istuttamalla puuttomille alueille eri havupuulajeja.

Havupuita ei Islannissa ole luontaisesti ollut. Vei vuosikymmeniä löytää maan olosuhteisiin sopivia puulajeja ja niiden alkuperiä. Tällä vuosikymmenellä istutusmäärät ovat lisääntyneet noin viiteen miljoonaan taimeen eli noin 1 500 hehtaariin vuodessa. Istutettavista puulajeista kolmannes on Islannin omaa koivua ja toinen kolmannes siperianlehtikuusta. Muut lajit ovat lähinnä sitkankuusi, kontortamänty ja jättipoppeli. Koivu uudistuu luontaisesti entisillä laidunmailla, kun laidunnusta nykyisin rajoitetaan voimakkaasti.

Olosuhteisiin sopivat tuontipuulajit kasvavat Islannissa komeasti.

Islannin olosuhteisiin sopivat ja oikeaa alkuperää olevat puulajit kasvavat siellä lähes kuin suomalaiset istutusmetsät. Laajimmat yhtenäiset metsät ovat maan itäosassa, Lagarfljót-joen laaksossa lähellä Egilsstadirin kaupunkia. Siellä sijaitsee myös valtion metsähallinnon päämaja. Valtio istuttaa uutta metsää omilla maillaan, ja yksityiset maanomistajat saavat metsityskuluihinsa lähes 100 %:n tuen. Nykyisellä istutusvauhdilla, noin 1500 hehtaaria vuodessa, Islannin metsäpinta-alan kaksinkertaistaminen nykyisestään veisi noin 100 vuotta! Tavoitteena on kuitenkin lisätä istutusmäärät tämänhetkisistä 2–3-kertaisiksi.

Islannin metsätalouden – valtionmetsien, yksityismetsin, metsänsuojelun ja metsäntutkimuksen – palveluksessa on parikymmentä metsänhoitajaa tai metsätalousinsinööriä. He ovat hakeneet ammattikoulutuksensa lähinnä Norjasta, mutta on siellä yksi Tammisaaren ruotsinkielisen metsäopistonkin kasvatti.

Metsätalouden edistämisorganisaatioiden työn, metsäntutkimuksen ja yhteiskunnan tukemien metsitysten tuloksena Islannin metsät lisääntyvät, tosin hitaasti. Metsillä ei siellä tule koskaan olemaan suurta taloudellista merkitystä, mutta maisemaa ne rikastavat. Metsityksen myötä on myös kaupungeissa opittu kasvattamaan puistopuita ja -pensaita. Näin maisema vihertyy sekä maaseudulla että kaupungeissa.

Metsähistoriakonferenssi Islannissa

Pohjoismainen metsähistoriakonferenssi järjestettiin viime elokuun lopulla Islannissa. Samalla Islanti tuli mukaan alan yhteistyöhön, jota on jo pitkään ollut muiden Pohjoismaiden kesken. Nelipäiväisen tapahtuman pääjärjestäjänä toimi Islannin Metsähallitus (Skógrækt rikisins) metsäjohtaja Jón Loftssonin johdolla. Hänen hyvänä tukenaan olivat entinen metsäjohtaja Sigurður Blöndal ja metsäkonsulentti Hallgrímur Indriðason.

Konferenssi alkoi maan pohjoisosassa sijaitsevasta Akureyrista ja jatkui retkeilynä itään päin Egilsstadirin alueelle. Konferenssi-istunto pidettiin Hallomstadurissa. Viimeinen retkeilypäivä oltiin Reykjavikin lähialueilla. Konferenssiretkeilyllä tutustuttiin erittäin monipuolisesti Islannin kulttuurin, luonnon ja metsien historiaan. Nykypäivä ja monesti myös tulevaisuus oli kohteissa myös esillä.

Luston johtaja Timo Kukko (oik.) ja Metsähistorian Seuran varapuheenjohtaja Markku Rauhalahti saivat kunnian istuttaa suomalaisten osanottajien puun Þingvellirin muistometsikköön.

Konferenssissa keskusteltiin ja sovittiin metsämuseoiden ja metsähistorian seurojen pohjoismaisen yhteistyön jatkamisesta. Seuraava konferenssi järjestetään ensi elokuussa Jyllannissa Tanskassa. Allekirjoittanut valittiin jatkamaan alan yhteistyöryhmän puheenjohtajana. Islantilaiset kertoivat suunnittelevansa metsämuseon perustamista, ja siksi he ovat jatkossa mielellään mukana yhteistyössä. Konferenssiin osallistui 37 henkeä – Tanskasta 3, Norjasta 7, Ruotsista 11, Suomesta 13 ja Islannista 3. Suomen osanottajat olivat Matti Gynther, Juhani Huittinen, Risto Hyvärinen, Timo Kukko, Jaana Laine, Pekka Lehonkoski, Helkamari Nolte, Leena Paaskoski, Markku Rauhalahti, Marja Roiko-Jokela, Pentti Roiko-Jokela, Pekka Sundberg ja Tapani Tasanen, kaikki Metsähistorian Seuran jäseniä.

Markku Rauhalahti

Österbotten–Keski-Pohjanmaa Metsähistorian Seuran opintoretkeilyllä 31.8.–1.9.2008

Metsähistorian Seuran ja Alnus ry:n opintoretkeilyllä elo-syyskuun vaihteessa saimme kurkistaa näköalapaikoilta Pohjanlahden rannikon ja Keski-Pohjanmaan historiaan ja nykypäivään. Topeliuksesta tämän päivän tekijöihin, menestystarinat purjelaivojen teosta uusimpaan veneenrakennusbuumiin, jokilaaksojen historiasta kiven sisään Kaustisen kansantaiteenkeskukseen tekivät lähtemättömän vaikutuksen.

Kokkalassa aamukahvien jälkeen käänsimme linja-auton keulan kohti 7 sillan -tietä ja Uusikaarlepyytä. Ensin lyhyellä kiertoajelulla retkitoimikunnan jäsen Matti Palo, nuoruutensa ensimmäiset 18 vuotta Kokkolassa asuneena, esitteli Kokkolan historiaa ja puutalokulttuuria eri aikakausilta sekä retkikumppani Alnus ry:n, keski-pohjalaisen metsäperinneyhdistyksen.

Merestä noussut maa

Maan kohoaminen ja sukkessio rehevine rantametsineen haastavat Pohjanlahden rannikon metsän- ja ympäristönhoitajat. Näissä haasteissa meitä opasti Rannikon metsäkeskuksen metsänhoitopäällikkö Greger Erikslund ajaessamme "7 sillan -tietä" Kokkolasta kohti Uusikaarlepyytä.

Kuulimme 3,3 kilometriä paksun manner-jään peittäneen aluetta jääkaudella, jonka väistymisen jälkeen maa on noussut noin 200 metriä; nousu jatkuu edelleen 8 mm vuosivauhdilla. Maan kohoaminen Pohjanmaalla on jättänyt merkkinsä niin maalle, metsiin kuin ihmisten elämäänkin.

Rannikon metsäkeskuksen pinta-ala kasvaa 300–400 hehtaaria vuodessa, elättelevät jopa toiveita päästä aikanaan

maan suurimmaksi metsäkeskukseksi. Pietarsaaren ja Kokkolan välisen alueen ulkosaaret ja merialue kuuluvat pääosin Natura 2000 -verkostoon ja rantojen suojeluohjelmaan.

Merenrantaniitty ja lehtipuita. Kuva: Matti Parikka

Kudnäs

Uusikaarlepyyssä jalkauduimme Zacharias Topeliuksen lapsuudenkodissa Kudnäsissä, joka on toiminut museona vuodesta 1934 lähtien. Näimme paikan, jossa Topelius sai ensi kosketuksensa metsiin ja luontoon. Sieltä kodin kristillisestä hengestä hän ammensi myös inhimillisyytensä ja luottamuksensa Jumalaan, luonnon antimien suojaan ja häneen uskovien auttajaan.

Täällä aidossa ympäristössä kuulimme Matti Leikolan värikkään esityksen Topeliuksen suhteesta metsiin ja metsätalouteen (lähemmin toisaalla tässä Susikossa). Esityksen virittäminä pohdimmekin Topeliuksen olleen ehkä ensimmäisen vihreän.

Suomen ainoassa sikurimuseossa Pietarsaaressa näimme, miten sikuria aikanaan paahdettiin, tätä eurooppalaista kahvia, jota täällä vahvikkeeksi kutsuttiin. Ensi kertaa sain nyt maistaa vahviketta; maku oli ennakko-odotuksiani parempi, silti kovin loiva, sillä siitä puuttui kahvin tuttu terävyys. Mieliin painuva maku-elämys, kahvia en siihen kuitenkaan vaihtaisi!

Pietarsaaren Alholmassa oleva tehdas oli Suomen suurimpia sikuritehtaita. Sikurin valmistus loppui siellä vuonna 1960. Tämän Wilhelm Schaumanin omistaman ensimmäisen tehtaan perustalta sai alkunsa Schaumanin suurteollisuus. Näin sikurilla on merkittävä osuus Suomen metsäteollisuuden kehityksessä.

Vaurautta laivanrakennuksesta

Merenkululla ja laivanrakentamisella on ollut Pietarsaarelle suuri merkitys. Laajennetut purjehdusoikeudet kaupunki sai vuonna 1765 ja täydet tapulikaupunki-oikeudet vuonna 1793. Satamapaikat ovat muuttuneet maankohoamisen myötä, vanhimpien ollessa jo kaukana maalla.

Laivanrakennus käynnistyi alueella purjehdusoikeuksien saannin myötä. Yksi ensimmäisistä ulospurjehtineista laivoista oli talonpoikien rakentama 65 jalan kaljaasi Jacobstad Vapen vuonna 1767. Alus myytiin sittemmin ulkomaille.

Laivanrakennusoppi saatiin alueelle aikanaan hollantilaisilta, jotka rakensivat laivoja 1600-luvun lopulla Kruunupyyssä, jossa oli rakennusmiehiä Pedersödestä, Kruunupyystä ja Uusikaarlepyystä. Kun miehet palasivat sitten kotiin, he alkoivat itse rakentaa laivoja.

Näin kehittyivät Pietarsaaren seudun talonpoikien laivanrakennustaidot. Monissa taloissa kesät tehtiin maatöitä ja talvet laivoja. Niinpä pietarsaarelaiset ja kruunupyyläiset saivat aikoinaan kuninkaalta vapautuksen sotilaiden varustamisesta, kun lähettivät taitavia kirvesmiehiä Ruotsin Karlskronaan. Sittemmin alueen laivanrakentajia on työskennellyt Oulussa, Pietarin edustalla Kronstadtin saarella ja aina Mustalla-merellä asti.

Uusi kaljaasi Vapen

Perinteitä kunnioittaen pietarsaarelaiset rakensivat talkootyönä uuden kaljaasi Jakobstad Vapenin tarkasti vanhojen piirustusten mukaan kuudessa vuodessa, vuosina 1988–1994. Talonpojat rakensivat edellisen Vapenin kahdessa kuukaudessa! Museomestari Jan Ehnvallin mukaan laiva rakennettiin puusta, hampusta, tervasta ja piestä, ja tarvittavat rautaosat taottiin omassa pajassa.

Pietarsaarelaisilla on menossa samoissa tiloissa myös uusi projekti, Virosta heikossa kunnossa "löytyneen" Vega-laivan kunnostaminen. Tämän 45 m pitkän, venäläisille luovutetun sota-korvauslaivan kunnostaminen on jo paljon edellistä mittavampi urakka. Menestystä hankkeelle!

Uusittuja kuunari Vegan kaaria. Kuva: Tapio Salmela

Aallonharjalla

Ketekin (teknologiakeskus) veneen-rakennuspuolen kehityspäälliköltä Jarl Ljungeldilta kuulimme nykyisestä Pohjan-maan veneenrakennuksen menestys-tarinasta, jossa tilauslistat pullistelevat ja suotuisat tuulet näyttävät jatkuvan.

Tälle kaikelle loi pohjan vuonna 1967 UPM:n myyntipäällikkö Pekka Koskenkylä ryhtyessään veneenrakentajaksi ja perustaessaan Nautorin, joka nykyisin tunnetaan loistoluokan Svan-purje-veneistään. Hän yhdisti vanhan, vuosi-sataisen veneen- ja laivanrakennus-perinteen ja erittäin hyvän käsityötaidon perinteen maailman kuuluun muotoiluun.

Mielenkiintoista kuinka historia toistaa itseään. Kun Pietarsaaren seudun laivan-rakentajat saivat aikoinaan oppinsa Kruunupyyssä hollantilaisilta, on suurin osa Pohjanmaan nykyisistä noin kolmestakymmenestä veneenrakentaja-yrittäjästä ollut jossain vaiheessa Nautorilla, "Veneenrakentamisen korkeakoulussa" töissä! Pietarsaaren oltua aikoinaan yksi laivanrakennuksen keskus tulee vastaavasti nykyisin 2/3 Suomen venealan liikevaihdosta Pohjan-maalta.

Kokkolan Vanhan Kaupungin kierto-kävely, Mustankarin Purjehdusseuralla nautittu illallinen ja professori Jari Ojalan 1700–1800-lukujen kauppiassukujen historiat ja heidän keskinäiset suhteensa tekivät vaikutuksen. Mielenkiintoista!

Kohti Pikkurataa

Aamulla matkallamme kohti Kannusta ja Eskolaa johtaja Jussi Saramäki kertoi Metlan Kannuksen toimintayksikön taipaleesta ja nykyisistä tutkimuksen painoaloista, joita ovat muun muassa metsäenergia, rannikkometsät ja turvemaanpeltojen kasvihuonekaasut.

Eskolassa taas tohtori Anne Ruuttula-Vasari johdatti meidät historiaan Pikkurata-filmin myötä. Kapearaiteisella (75 cm) ja 68 km pitkällä Pikkuradallahan kuljetettiin 40 vuoden ajan puita Kala- ja Lestijoen välisiltä metsähallituksen sydänmailta Eskolaan. Rata purettiin vuonna 1961. (Lisää tietoja Pikkuradasta http://www.alnus.fi/70).

Pikkuradan perinteen vaalimisen myötä on virinnyt myös vuonna 1981 perustetun Eskolan kyläyhdistyksen toiminta varsin tuloksekkaaksi ja monipuoliseksi, ja Eskola valittiinkin valtakunnalliseksi Vuoden Kyläksi 2001. Veturitalleista rakennetussa kylätalossa eskolalainen Kokkolan seutukunnan kyläasiamies Jaakko Hautamäki kertoilikin kylän vaiheista, talkoista ja toimista. Katsastimme myös suuren suosion saaneen kylän kesäteatterin. Hienoa yhteishenkeä!

Metsänhoitoyhdistyslaki

Lepistön talon nykyinen isäntä Matti Palo muisteli metsänhoitoyhdistyslain synnyn kiemuroita lain esitelleen maatalousministeri Matti Lepistön kotitanhuvilla, kauniin Riutankosken partaalla Toholammilla.

Lepistön portailla. Kuva: Matti Parikka.

Jatkoimme Pajamäen Perinnekeskuksen kautta Kaustiselle, kirkonrakentajasuvun syntysijoille. Matkalla Pentti Vuollet kertasi Kälviän hirsimetsän vaiheita.

Isossajaossa metsää ei poikkeuksellisesti annettu kruunulle, vaan se jäi metsänomistajille yhteiseksi alueeksi, jolle vuonna 1900 järjestettiin hallinto. Yhteismetsänä Hirsimetsä on ollut viimeiset viisi vuotta.

Esko Lankila ja kansliasihteeri Kaija Jestoi. Kuva: Matti Parikka.

Ikinuorelta emerituskaupunginjohtajalta Esko Lankilalta kuulimme Antti Chydeniuksesta, Kokkolan kovasta valuutasta sekä Kokkolan kasvusta yliopistokaupungiksi. Kuulimme myös miten pitkälle päästään ahaa-elämyksiin tarttumalla.

Kiitos järjestäjille upeasta retkestä!

Tapio Salmela

Z. Topeliuksen suhde metsiin ja metsätalouteen

Seuraavassa ei tarkoitukseni ole tarkastella Topeliusta kirjailijana tai runoilijana, vaan pyrin valottamaan historioitsija ja maantieteilijä Topeliuksen suhdetta metsiin ja metsätalouteen. Olen nojautunut esityksessäni pääasiassa paitsi Topeliuksen omiin teksteihin, myös niihin teoksiin, jotka on esitelty tarkastelun alussa. Päätelmät ovat toki enimmäkseen omiani!

Tärkeimmät isänmaan luontoa kuvailevat teokset

Varhaisin Topeliuksen maantieteellisistä teoksista oli useana vihkona ilmestynyt Finland framställd i teckningar. Kuva-tekstit on julkaistu nimellä Vanha kaunis Suomi. Kun teos vuonna 1852 valmistui, sitä kiitettiin yleisesti muun muassa eloisan tyylinsä vuoksi.

Kaksikymmentä vuotta myöhemmin (1873) ilmestynyt kuvateos En resa i Finland (Matkustus (matka) Suomessa), jonka Julius Krohn heti käänsi suomeksi, noudatti pitkälti samanlaista kaavaa kuin Finland framställd i teckningar. Teoksen alussa Topelius esitteli Suomen, "Euroopan viimeisen, köyhimmän ja syrjimmäisen tyttären" syntyä ja geologista pinnanmuodostusta, minkä jälkeen hän kuvaili maan luonnon ja kansan olennaisia piirteitä. Varsinaisen sisällyksen muodostivat useiden tunnettujen taiteilijoiden piirrokset, joita selvensivät Topeliuksen laatimat tekstit.

Nämä kaksi kirjaa täydensivät toisiaan erinomaisesti. Kun Finland framställd i teckningar -teoksessa esiteltiin Suomen näkymiä ja nähtävyyksiä kesäisissä pyhätunnelmissa, maisemallisesti komeita kirkkoja ja kartanoita, Matkustus Suomessa puolestaan seurasi maan asukkaita sisälle pirtteihin ja pajoihin, laivan kajuuttoihin ja puhdetöiden ääreen. Pitäjän pienimpiä nähdään arkitoimissaan; esitelläänpä kirjassa jopa salaista viinanpolttimoakin Loviisan saaristossa.

Viimeisen kerran Topelius kuvasi Suomen maata ja kansaa vuonna 1893 ilmestyneessä teoksessa Finland i 19de seklet (Suomi 19. vuosisadalla), joka käännettiin paitsi suomeksi, myös englanniksi, ranskaksi, venäjäksi ja saksaksi. Tarkastelukulma oli nyt hieman toinen kuin aikaisemmin; olihan teos tarkoitettu nimenomaan ulkomaiselle lukijakunnalle. Mitään olennaista uutta Topelius ei kuitenkaan enää esittänyt isänmaan luonnosta ja sen muutoksista. Muun muassa tuohon aikaan hyvään nousuun päässeen metsätalouden Topelius sivuutti melko vähin äänin.

Eräänlaiseksi isänmaan luonnon, kansan ja historian esittelyn pääteokseksi kohosi sitä vastoin kansakoulujen tarpeisiin kirjoitettu kaksiosainen teossarja Naturens bok (Luonnon kirja) ja ennen kaikkea sarjan toinen osa, Boken om vårt land (Maamme kirja). Vuonna 1856 ilmestynyt Luonnon kirja oli lähinnä ulkomaisiin esikuviin pohjautuva yleisesitys. Kriittisesti arvioiden teosta hallitsi tekijänsä linnéläinen uskonnollisuus, ja kirjan tarjoama varsinainen asia-aineskin vanheni melko nopeasti.

Sen sijaan vuonna 1875 ilmestynyt, jo varttuneemmalle koululaispolvelle tarkoitettu Maamme kirja, jonka laatimiseen Topelius käytti peräti 16 vuotta, sai alusta alkaen innostuneen vastaanoton. Pedagogisten tavoitteiden ja suoranaisen tietoaineksen yhdistäminen onnistui tässä teoksessa niin hyvin, että kirja käännettiin heti suomeksi ja sitä käytettiin kansakoulujen lukukirjana vielä 1940-luvulla!

Topeliuksen metsäkuva

Topelius oli jo varhaisista poikavuosistaan ollut hyvin kiinnostunut puista ja metsistä. Vasta 1850-luvulla hän kuitenkin ryhtyi

syventämään tietojaan Suomen metsistä ja niiden käytöstä valmistellessaan yliopistollisia luentojaan Suomen maantieteestä. Hänen pääasiallisimpana tietolähteenään oli C. W. Gyldénin vuonna 1853 julkaisema metsätalouden käsikirja Handledning för skogshushållare i Finland. Vielä 1880-luvulla Topelius kertoi kirjeessään Evon metsäopiston johtajalle A. G. Blomqvistille, millä innolla hän oli nuorempana lukenut Gyldénin kirjaa.

Topeliuksen vaatimukset metsien suojelemiseksi säälimättömiltä hakkuilta perustuivat kahteen hyvin eritasoiseen vaikuttimeen. Ensiksi oli tietenkin huoli Suomen metsien riittävyydestä, jos niitä hakattaisiin ilman minkäänlaista valvontaa. Ongelma koettiin 1850-luvulla todelliseksi, sillä metsien häviämisen katsottiin yleisesti johtavan ilmaston huononemiseen, maatalouden edellytysten heikkenemiseen ja viimein koko kulttuurin taantumiseen. "Aika oli että maamme sai metsäviraston, sillä avarat maa-alat ovat jo aivan lakeina ja merikaupunkein täytyy tuottaa laiva-aineensa 10–20 peninkulman takaa", Topelius totesi Matkustus Suomessa -teoksessa 1870-luvulla.

Snellmanin tavoin Topelius uskoi, että Suomen taloudellista tulevaisuutta ei voinut laskea metsäteollisuuden varaan, vaan että maanviljelys ja karjanhoito olisivat tulevaisuudessakin maan pääelinkeinot. Ei Topelius silti ollut mikään edistyksen vihollinen – päinvastoin. Hän seurasi kiinteästi esimerkiksi Tampereen tehdasteollisuuden kasvua ja liikennevälineiden kehitys sai hänet innostuksen valtaan. Maamme kirjassa hän kutsui Saimaan kanavan vihkiäispäivää "ilon päiväksi koko Suomelle" ja "Mirabeau-täti"-nimisessä kertomuksessa hän kuvaili mukaansatempaavasti virkamiesperheen junamatkaa Helsingistä Hämeenlinnaan.

Allan Tiitta on päätellyt, että Topeliuksen suhtautumisen uuden ajan ilmiöihin ratkaisi viime kädessä se, näkikö hän pyrkimysten taustalla itsekkäitä vai moraalisesti kestäviä arvoja. Esimerkiksi Linnaisten kartanon vihreä kamari -kertomuksen arkkitehti, myöhemmin vuorineuvos Kaarle Lithau, tai Mirabeau-tädin salaperäinen insinööri Damm esitellään uuden ajan positiivisina sankareina, sillä he luovat maahan edistystä ja vaurautta ajattelematta voittojensa maksimoimista. Lyhytaikaisen ja helpon voiton tavoittelijoita Topelius sen sijaan halveksi sydämensä pohjasta. Rahanhimon valtaan joutuneet saiturit kuten Kulta-aaveen Sten Halm tai Välskärin kertomusten Lars Larsson eivät saaneet minkäänlaista myötätuntoa osakseen ja näiden vastenmielisten tyyppien joukkoon Topelius luki myös varhaiset "timmerbaronit", jotka säälittä hakkauttivat Suomen metsiä. Vielä Suomi 19. vuosisadalla -teoksessa hän kuvaili metsien hakkuita ja sahateollisuutta seuraavasti: "Rantamaan puunhakkaaja raastaa vuorilta niiden metsäverhon; vuosisatain kuluessa karikkeissa maatunut, ohut maakerros kuivuu päiväsessä, valuu pois sadeveden mukana, ryöppyää ilmaan myrskyn kourissa ja vuori on paljas".

Myös 1870-luvulla nopeasti kasvanut sahateollisuus saa osansa: "Vähempi kuin 100 000 tukkipuuta ei kannata höyrysahan kustannuksia. Tukkimiehen kirves tekee työtä koko talvikauden; tukkien pitää olla keväällä vesien rannoilla. Vihdoin, vuosikauden matkattuaan on metsän puu tullut perille sahalaitokseen. Salon honka työnnetään kehykseensä sahan hampaisiin ja muodostetaan laahkoiksi*, laudoiksi ja jos joksikin. Sahalaitosten tuotteet viedään Länsi-Eurooppaan ja Välimeren satamiin. Kotka viettää juhlaa kun ensimmäinen täysi miljoona tukkeja on uitettu alas; mutta kokomitta vähenee hakkausta myöten".

Muutaman kerran Topelius tilitti suhtautumistaan metsien hakkuihin myös runouden keinoin. Vuonna 1874 julkaisemassaan runossa Metsänhaaskaus

Topelius kuvaili erämaisen metsäluonnon hävitystä ja julisti iskevästi metsien suojelun aatetta. Jo runon aloitus luo lukijan silmien eteen voimakkaita vertauskuvia: "Ne ryöstävät ja myyvät sinut maani!/ Ne vievät talvimekkos lämpöisen/ kuin juomari, jok' äidin parhaan nutun/ myy julkein käsin viinatilkkasesta./ Nyt nykyajan julma kirves niittää/ kuin kuolonenkeli ja lakaisee/ suot, kankaat, laaksot, kentät, harjut/ lyö säälimättä ukon sekä lapsen.

Runon lopussa Topelius palaa yhteen kestävimmistä ajatuksistaan – vähään tyytyvään, ahkeraan ja rehelliseen, sanalla sanoen "topeliaaniseen" Suomen kansaan: "Maa, anna meille jälleen tummat metsäs,/ ja halvat majamme! Pois ota kulta/ ja upota se suohos syvimpään,/ kun saamme säilyttää vain itsemme,/ työn kunnian ja uskon, rakkauden/ ja Herran siunauksen tueks sen! (suom. Yrjö Jylhä).

Vaikka runossa voi aistia lapsuudenkoti Kuddnäsin menetyksen Topeliukselle tuottaman henkilökohtaisen tuskan, sen kuvat kasvavat kattamaan koko tuon ajan puun hankinnan ja sahatalouden. Neljä vuotta myöhemmin Topelius kuvaili, miten uusi uittoväylä, Kymijoki, vie äitiään hautaan. Joki kuljettaa viidensadan järven vedet mereen, mutta nyt se on kytketty laahaamaan äitinsä, metsät, kauas ulkomaille. Uhmakkaasti Topelius lopettaa runonsa: ”kuka tuomitsee sinut, ylpeä orja, jos kerran vihaisena murrat puomit ja heität taakkasi!”

Suomen metsätalouden historian kirjoittanut Markku Kuisma kysyykin aiheellisesti, eikö Topelius ollut yksi varhaisimpia suomalaisia "vihreitä". Jos vihreyttä mitataan esimerkiksi metsien hakkuita vastustavan henkilön moraalisella asenteella, hän oli varmasti lajissaan ensimmäisiä. Sen sijaan suoraa toimintaa harrastavan metsäliikkeen ensi airut hän ei varmaan ollut, lisää Allan Tiitta. Topelius kunnioitti esivaltaa ja lakia niin paljon että hän ei edes periaatteessa turvautunut kynää kummoisempaan välineeseen estääkseen vakavissaan "isänmaan parturointia"!

Matti Leikola

** laahka = pölkystä halkaistu (tai sahattu) puolipyöreä lattialankku tai penkki*

>>>>>>>>>>>>>>><<<<<<<<<<<<<<<

Huoneenhallitusseuran arkistoissa paljon metsähistoriaa

Onnellisesta sattumasta sain käsiini julkaisut "Finska Hushållningssällskapets arkiv och skrifter. En källa för forskningen" – "Suomen talousseuran arkisto ja kirjoitukset. Lähde tutkimukselle". Lars Zilliacus on seitsemässä niteessä kuvannut Suomen Talousseuran toimintaa kattavasti teemoittain käyttäen lähteenään seuran arkistoa. Jokainen teema on jaettu osateemoihin ja näissä kuvataan kertomuksenomaisesti asiat, joita Suomen Talousseurassa, jota 1800-luvulla kutsuttiin Huoneenhallituksen seuraksi, on käsitelty tai joihin liittyy Talousseuran julkaisuja. Kysymyksessä ei siis ole tylsä arkistoluettelo vaan sujuvasanainen kuvaus Talousseuran toiminnasta arkistomateriaalien pohjalta. Jokainen esitelty asia sisältää arkisto-viittaukset, jolloin tarkempaa tietoa etsivä tutkija voi hakea asiaan liittyvät dokumentit Talousseuran arkistosta, joka nykyisin on Turussa Åbo Akademiin kirjastossa.

Lars Zilliacus toimi lähes 30 vuotta nykyisen Suomen talousseuran sihteerinä (johtajana) ja toimen yksi päätehtävistä oli opastaa Talousseuran arkiston käyttäjiä. Jäätyään eläkkeelle vuonna 1975 hän aloitti toisen uransa: hän ryhtyi laatimaan

temaattisia selostuksia viittauksineen arkiston sisällöstä tutkijoiden avuksi. Näitä selostuksia julkaistiin Åbo Akademin monistesarjassa 25 vuoden aikana 29 nidettä. Vuodesta 2002 alkaen nämä monistesarjan kirjoitukset ja muutama uusikin kirjoitus koottiin kirjoihin, joita ilmestyi seitsemän nidettä, joista viimeinen tekijän 2005 tapahtuneen kuoleman jälkeen.

Olen usein ihmetellyt Matti Leikolalle ja Tapani Tasaselle Suomen metsä-historiassa olevaa "reikää" Turun akatemian Kalmin ja Gaddin aikojen päättymisen 1780-luvulla ja 1850-luvun välillä. Kirjallinen materiaali näyttää loppuvan yli puoleksi vuosisadaksi ja melkein vain C. C. Böcker näyttää tehneen jotakin metsällistä. Yliopistollisia opinnäytteitä, jotka olivat metsä-harrastuksen näkyvä osa 1700-luvulla, ei enää 1800-luvulla liiemmälti syntynyt. Metsään liittyvä toiminta oli kuitenkin siirtynyt akateemisista piireistä käytännön tasolle, minkä nämä Lars Zilliacuksen kirjoittamat kirjat erinomaisesti osoittavat. Tämä käytännön toiminta näkyy arkiston kirjeenvaihdossa ja muussa materiaalissa, jota olivat erityisesti seuran pyytämät paikallistason elinkeinoselvitykset.

Lars Zilliacuksen kirjasarjan kolmannessa osassa on artikkeli "Skogsbruket och dess främjande åren 1797–1928". Metsää sivuavia muita artikkeleita on useita, esimerkiksi kirjoitus sienten käytöstä, samoin kirjoitus Talousseuran toiminnasta petoeläinten pyytämiseksi. Mielenkiintoinen, laaja esitys on perusteluineen esitetty luettelo Talousseuran palkitsemisista. Seura palkitsi vuosikymmenten aikana suuren määrän ihmisiä esikuvallisesta toiminnasta, jollaista oli vaikka suon ja metsän raivaus pelloksi. Kaikki esitykset ja perustelut ovat säilyneet, samoin päätökset. Myös muissa kirjoituksissa viittauksia metsätalouteen on lukuisia.

Lisätietoja kirjoista on Åbo Akademin www-sivulla http://bibbild.abo.fi/FHS/stencil.htm. Kirjoja myy Tibo-trading Paraisilla ja myyntihinta on 20 euroa osalta + postimaksut. Metsähistoriaihmisille yritys on luvannut 20 prosentin alennuksen (mainittava tilauksen yhteydessä). Tilaukset puh. 02-454 9213 (Marita Laine) tai sähköpostilla marita.laine@tibo.net (www.tibo.net)

Seppo Oja

>>>>>>>>>>>>>>><<<<<<<<<<<<<<<

Turun akatemian väitöskirjoja digitoituna

http://www.rahasto.kansalliskirjasto.fi/pelastakirja/kohdetiedot.php?id=120
http://www.tiedekirjasto.helsinki.fi/digi/
http://www.terkko.helsinki.fi/tietoaineistot/Laaketieteenmuisti.htm
http://bibbild.abo.fi/diss/disslist.htm

Kansalliskirjasto on digitoinut kaikki professori Pehr Kalmin Turun akatemiassa ohjaamat lähes 150 väitöskirjaa vapaaseen verkkokäyttöön. Väitöskirjat löytyvät Kansalliskirjaston Pelasta Kirja -www-sivuilta, jossa on lisää tietoa myös Pehr Kalmista. Hän oli 1700-luvun tunnetuin luonnontieteilijä ja tutkimusmatkailija. Kalm paneutui erityisesti maanviljelykseen ja metsä-talouteen. Digitointi on tehty huolellisesti pdf-tiedostoiksi ja alkuperäisillä väreillä, mutta ongelmana on sivujen hidas avautuminen tiedostojen suuren koon vuoksi. Kalmin väitöskirjojen digitoinnin on maksanut opetusministeriö.

Pelasta Kirja -ohjelmaan on valittu kohteita muun muassa Suomen vanhimmista kirjoista ja kartoista. Myös kaikki Pehr Gaddin ohjaamat väitöskirjat (1753–1797) odottavat digitointia, mutta

ilmeisesti rahoittaja puuttuu. Verkkokirjasto avattiin helmikuussa 2007, ja siitä löytyy tällä hetkellä noin 30 teosta. Kirjojen digitointia ovat tukeneet yritykset ja jopa yksityiset henkilöt.

Jo vuosia aiemmin Viikin tiedekirjaston julkaisuarkistoon on tallennettu neljä Seppo Ojan valitsemaa ja digitoimaa metsäalan Turun akatemian väitöskirjaa. Näistä kaksi on Gaddin ja kaksi Kalmin ohjaamaa. Turun akatemian väitöskirjoja löytyy digitoituna lisää muun muassa Terveystieteiden keskuskirjaston Lääketieteen muisti -projektin www-sivuilta (yhteensä 140 kpl) sekä Åbo Akademis Bibliotekin kokoelmista (33 kpl).

Turun akatemian piirissä julkaistiin aikanaan yli 4000 väitöskirjaa, joten digitoitavaa riittää vielä moneksi vuodeksi tai vuosikymmeniksi. Turun yliopiston kirjastolla on lähes täydellinen kokoelma näitä väitöskirjoja. Viikin tiedekirjaston kokoelmista näitä on luetteloitu tähän mennessä yhteensä 64 kpl ja ne ovat pääasiassa Metsäkirjaston kokoelmista siirrettyjä teoksia.

Liisa Siipilehto

>>>>>>>>>>>>>>><<<<<<<<<<<<<<<

Sahurit

Kause, Timo 2006, Sahurit. Kehitys: Pori.

Sahamies Wihtori Kausen (1870–1961) perilliset perustivat vuonna 1938 Kause Oy:n. Yhtiössä olivat omistajina Wihtori ja Maria Kausen kahdeksan perillistä ja muutama muu yrittäjä. He olivat vuosien mittaan mukana joko perustamassa tai omistivat osakkeita 17 sahalaitoksessa. Yhtiöllä oli lisäksi talotehtaita, puusepäntehtaita, tiilitehtaita ja kauppaliikkeitä samoin myös turvetehdas ja veneveistämö. Seuramme jäsen ja itsekin yhtiössä mukana ollut insinööri Timo Kause julkaisi vuonna 2006 Kause Oy:n historiikin. Kirjan nimi on Sahurit.

Teos on jatkoa Timo Kausen vuonna 1993 kirjoittamalle esikoisteokselle Kerrankos kirves kiveen käy, jossa kerrotaan Wihtori Kausen veljiensä ja muiden kumppaneittensa kanssa harjoittamasta sahatoiminnasta. Länsi-Suomessa puutavara- ja sahaliiketoiminnan aloittaneella Wihtori Kausella kumppaneineen oli sahalaitoksia myös entisen Suomen itäisemmässä pitäjässä Suojärvellä 1920-luvulta aina jatkosodan päättymiseen asti. Sotien seurauksena yhtiö menetti Suojärvellä olleet Kotajoen, Piitsjoen ja Torasjärven sahansa.

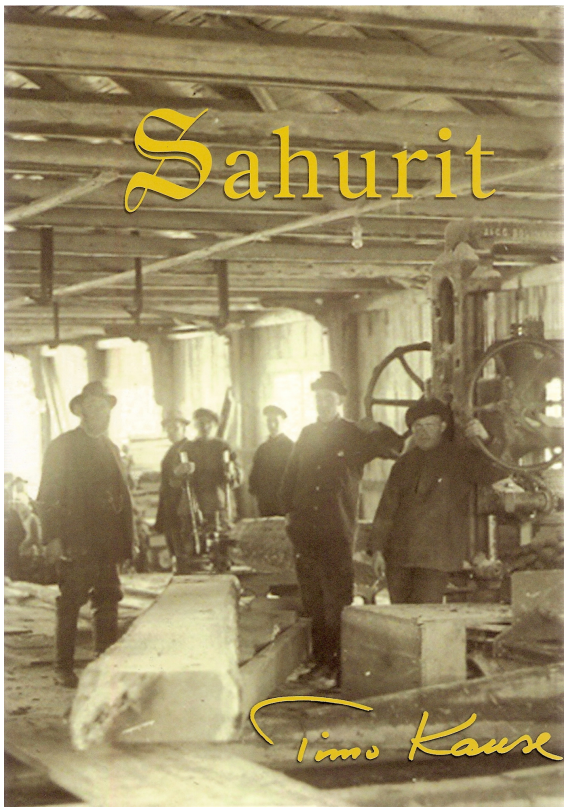

Sahurit kertoo Wihtori Kausen perillisten perustamasta Kause Oy:stä, johon perustamisvaiheessa vuonna 1938 kuuluivat suvun hallussa jo ennestään olleet Virttaan ja Säkylän sahat sekä Porin Puuteollisuus Oy ja Parkanon höyrysaha Yrjö Kause & Kumppanit.

Jo perustamisvuonna yhtiön toiminta laajeni Länsi-Suomesta Sotkamoon ja seuraavana vuonna Sonkajärvelle. Tämä toiminnan laajentuminen oli itse asiassa kilpailijoiden ansiota. Kun Metsähallituksen puuhuutokaupassa vuonna 1938 suuret yhtiöt ostivat ylihinnoilla leimikot aivan Kause Oy:n Parkanon sahan vierestä, Kauset huusivat Ahlströmin ja Saastamoisen ”nenän edestä” näiden perinteiseen ostoalueeseen kuuluneet Sotkamon ja Sonkajärven jättileimikot, määrältään lähes 40 000 runkoa. Näiden leimikoiden jalostamiseen rakennettiin sitten sahat.

Yrityksen toiminta sujui hyvin, kunnes yhtiön vuosikertomuksessa loppuvuodesta 1939 todettiin: ”Valitettavasti saimme kokea hirvittävintä, mitä voi tapahtua, tuli maailmansota ja perivihollinen hyökkäsi maahamme. Näin äkkinäisellä heilahduksella maailman markkinoilla sekä osittain myös kotimaisilla puutavaramarkkinoilla oli hyvin epäedulliset seuraukset”. Kaikki viisi Kausen veljestä ja sahojen työntekijät joutuivat rintamalle ja sahat pysäytettiin. Tulos kääntyi tappiolle. Osa sahoista myytiin. Sodan jälkeen Kausenkin tuotantolaitokset ryhtyivät valmistamaan sotakorvaustuotteita, lähinnä puutaloja ja parakkeja. Yrityksen taloustulosta kuitenkin rajoittivat hintasäännöstely, levottomuudet työmarkkinoilla ja kustannusten nousu.

Vakava käänne pahempaan koettiin Kause Oy:ssä 1950-luvun alussa. Sotakorvaustoimitusten päättyessä talotehdas muutettiin rakennuspuusepäntehtaaksi, mutta se menestyi heikosti. Korean suhdanteen aikana puun hinnat ja sahatavaran vientihinnat nousivat rajusti, mutta esimerkiksi vuonna 1951 Kause Oy ei pystynyt edellisvuodelta siirtyneiden halpahintaisten kauppojen vuoksi hyödyntämään kohonneita myyntihintoja. Vaikeassa taloustilanteessa jouduttiin myymään käyttöomaisuutta, ja niin selvittiin. Yhtiössä jouduttiin harkitsemaan tulevaisuutta uudelleen.

Vuonna 1954 muut osakkaat myivät yhtiön Yrjö ja Ilmari Kauselle. Yhtiö jatkoi puusepänteollisuutta Porissa ja sahausta Parkanossa. Poriin rakennettiin saha vuosina 1956–1957. Puusepäntehdas paloi Porissa talvella 1957, mutta se rakennettiin uudelleen. Kause alkoi 1960-luvun alussa valmistaa höylähirsitaloja, joita sitten meni paljon vientiinkin ja joita toimitettiin myös avaimet käteen -periaatteella. Vuonna 1975 Parkanoon valmistui uusi saha, mutta Oy W. Rosenlew Ab osti sen jo seuraavana vuonna.

Kause Oy:n Porin saha paloi 13. joulukuuta 1979. Kun uutta sahaa suunniteltiin, kilpailija Oy W. Rosenlew teki hyvän tarjouksen Kause Oy:n laitoksista ja vakuutuskorvauksista. Kause Oy siirtyi Rosenlewin omistukseen. Yhtiön tarina alkoi vuonna 1927 Virttaalla metsäpalosta, jonka nokipuut Paavo ja Viljo Kause ostivat ja rakensivat sahan, ja tarina päättyi 52 vuotta myöhemmin sahapaloon Porin Karjarannassa.

Timo Kausen sahahistoriateokset sisältävät mielenkiintoisine ja yllättävine tapahtumineen monin kohdin jännärin aineksia. Sahayrittäjät ovat olleet ennakkoluulottomia, rohkeita, taitavia ja sitkeitä yrittäjiä. Kausen suvussa yrittäminen on ollut verissä. Esimerkiksi vuonna 1955 Kause Oy:ssä oli 15 osakkeenomistajaa, kaikilla sukunimenä Kause.

Timo Kausen kerronta on elävää. Asiatekstin väliin hän on sijoittanut runsaasti tosiperäisiä henkilökuvauksia ja tarinoita. Erityisen mielenkiintoisia Timo Kausen teoksissa Kerrankos kirves kiveen käy ja Sahurit ovat myös kuvaukset siitä, miten rajusti sotavuodet koettelivat sahayhtiöitä ja miten niistä kuitenkin selvittiin. Varsinkin ensiksi

mainitussa on runsaasti myös puunhankinnan ja -korjuun historiaa sekä savottakuvauksia Karjalan korvesta 70–80 vuotta sitten. Kirjojen kuvitus on ilahduttavan runsas ja hyvätasoinen.

Markku Rauhalahti

>>>>>>>>>>>>>><<<<<<<<<<<<<<

Kartat ihmisen ja metsän suhteen kuvaajana 1630–1850

Roiko-Jokela, Heikki & Junnila, Heikki & Hämäläinen, Heikki & Laitinen, Erkki 2007, Varhaismodernin ajan metsäkartat ihmisen ja metsän vuorovaikutuksen peilinä. (www.paijannebitti.fi/metsakartat).

Maanmittauksen ylihallituksen yli-inspehtori C. W. Gylden julkaisi vuonna 1850 maanmittareiden keräämiin tietoihin perustuneen kartan Suomen metsien tilasta. Siitä käy ilmi, kuinka erilaiset metsänkäyttömuodot vaikuttivat metsien tilaan. Gyldenin kartta tarjosi kokonaiskuvan Suomen metsien tilasta tuolloisille metsäpolitiikan päättäjille. Tämän päivän tutkijoille kartta antaa monipuolista tietoa muun muassa metsien nykytilaan johtaneesta paikallistason kehityksestä. Historiantutkijoille se on arvokas lähde yhdistettynä varhaisempiin ja myöhäisempiin metsien tilaa koskeviin tietoihin.

Suomen metsistä oli laadittu karttoja jo ennen Gyldenin karttaa – erityisesti oli tehty pitäjänkarttoja, joihin sisällytettiin monipuolisia karttaselityksiä ja kuvauksia. Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitoksella toteutettiin 2005–2007 Metsämiesten Säätiön ja laitoksen rahoituksella tutkimus ”Varhaismodernin ajan metsäkartat ihmisen ja metsän vuorovaikutuksen peilinä”. Hankkeen toteuttajina olivat dosentti Heikki Roiko-Jokela ja tutkijat Heikki Junnila, Heikki Hämäläinen ja Erkki Laitinen.

Tutkielmaan voi tutustua verkossa www.paijannebitti.fi/metsakartat.

Tutkimuksessa ”Varhaismodernin ajan metsäkartat ihmisen ja metsän vuorovaikutuksen peilinä” on selvitetty, mitä 1630–1850-luvun kartat kertovat ihmisen ja metsän välisestä suhteesta ja mikä karttakuvan perusteella on ollut metsien merkitys ihmiselle niin mentaalisella kuin aineellisellakin tasolla. Lisäksi tutkimuksessa on tuotu esille, miksi metsiä alettiin merkitä karttoihin, kuinka kartoitus kehittyi, millaisia tietoja kartat ja niiden selitysosat sisältävät metsistä sekä kuinka erilaisissa ”karttatyypeissä” kuvataan metsiä.

Tutkielmassa on varsinaisen tekstin ohella analysoitu yksityiskohtaisesti 24 karttaa. Kartat ja niiden analyysi muodostavat ajallisesti ja alueellisesti kattavan otoksen metsistä ja metsänkäytön kuvauksista kartoilla. Tavoitteena on ollut havainnollistaa ja luoda malleja siitä, miten Suomen metsien tilaa ja käyttöä voi tutkia pitkällä aikavälillä karttojen avulla. Useimmissa kartoissa metsät ovat sivuroolissa, mutta niukoistakin tiedoista voi rakentaa palapeliä, joka täyttyy sitä enemmän, mitä lähemmäs nykyaikaa edetään ja mitä useammanlaisia karttoja käytetään. Toisaalta kartat ja niitä koskevat tekstit toimivat pikakurssina maanmittauksen, kartoituksen ja maankäytön historiaan Suomessa. Valitut kartat kertovat osaltaan ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta. Niitä voidaan pitää keskeisenä lähdesarja tutkittaessa kulttuurimaiseman eli ihmisen muokkaaman maiseman muutoksia pitkällä aikavälillä.

Heikki Roiko-Jokela
dosentti, lehtori
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto

Puukaasun aika

Köhler, Stuart 2007, Puukaasun aika. Alfamer: Hämeenlinna.

Sota-aika toi Suomeen todellisen bensiinipulan. Suuri osa autoista jouduttiin laittamaan ”pukille”, mutta hyötyajoneuvojen oli liikuttava niin sotarintamalla kuin kotirintamallakin. Bensiinin rinnalle jouduttiin ottamaan polttoaineeksi puu- ja hiilikaasu eli häkäkaasu.

Autojen puukaasuttimia valmistettiin Suomessa jo 1920-luvun lopulla, mutta vähäisen kysynnän vuoksi valmistus loppui runsaan kymmenen vuoden ajaksi. Polttoaineiden tuonnin tyrehtyessä syksyllä 1939 suomalainen puukaasuttimien valmistus jouduttiin polkaisemaan käyntiin tyhjästä.

Muutaman vuoden aikana tehtiin noin 45 000 puu- ja hiilikaasutinta. Hiili- ja pilketuotanto työllisti kymmeniä tuhansia ihmisiä. Metsänhoitaja Stuart Köhler on koonnut puu- ja hiilikaasuttimien historian viime kesänä julkaistuksi kirjaksi ”Puukaasun aika”.

Kirja lähtee puukaasuttimien historiasta ja tutkimuksesta sekä etenee laitteistojen tekniikkaan. Sodan oloista ja autokalustosta on runsaasti kuvitettu jakso. Tuon ajan kuvat eivät kaikki luonnollisesti ole huippulaatuisia, mutta ovat riittävän selkeitä.

Häkäpönttöteollisuuden esittelystä selviää muun muassa, että valmistajia oli kymmeniä ja pönttötyyppejä sen mukaisesti paljon. Sotavuosina metsiemme hakkuut vähenivät huomattavasti, mutta polttopuuhakkuut lisääntyivät. Hiilen ja öljyn sijaan tarvittiin energiaksi erittäin paljon puuta. Sota-ajan noin 35 miljoonan kuutiometrin vuotuisesta hakkuumäärästä polttopuun osuus saattoi olla kaksi kolmannesta.

Pilkkeiden ja hiilen tuotantoon polttopuusta käytettiin 10–15% eli 2,5–3 miljoonaa kuutiometriä. Kirjassa on kuvaava väliotsikko: Puukaasu pelasti Suomen. Pilkkeitä valmistettiin sekä teollisessa mitassa että kymmenien tuhansien maaseudun talojen puuliiterien nurkalla. Allekirjoittaneellakin asiasta on muistikuvia. Pilkekirvestä ei juuri annettu alle kouluikäiselle tai ekaluokkalaiselle, mutta pienille käsille oli käyttöä muun muassa pilkkeiden käsittelyssä. Ja puukaasukäyttöisellä onnikalla kävimme joskus kaupunkimatkalla.

”Puukaasun aika” sisältää aiheesta paljon täsmällistä tilastotietoa ja muuta faktaa. Kirjoittaja kuitenkin toteaa, että teos ei ole tutkimusjulkaisu, vaan käytännön metsämiehen kokoama tietopaketti. Kirjan suunnitteluvaiheessa kirjoittaja lähetti eri julkaisujen kautta viestin hankkeesta ja

pyysi tietoja ja muisteluita puukaasun ajasta. Hän saikin toista sataa kirjettä ja puhelinsoittoa sekä paljon valokuvia. Hän myös haastatteli lukuisia puukaasun aikalaisia. Kirjan suunnitelma ja sisältö-runko testattiin asiantuntijatyöryhmässä, joka antoi apuaan myös koostamis-vaiheessa.

Entä tänään? Voisiko puukaasu olla maantieliikenteen pelastus, jos meitä nyt kohtaisi kriisi, joka tyrehdyttäisi bensa-hanat? Kirjoittajan vastaus tähän kirjan esittelytilaisuudessa esitettyyn kysymykseen oli selkeä ei. Nykyinen autokanta on 200-kertainen talvisotaa edeltäneeseen aikaan verrattuna. Vaikka koko Suomen metsistä vuosittain hakattava puumäärä tehtäisiin pilkkeeksi, saataisiin liikenteeseen vain joka neljäs auto! Puukaasun aika on historiaa.

Stuart Köhler on tehnyt suuren työn kerätessään puukaasuaineiston ja jäsennellessään sen 192-sivuiseksi helppolukuiseksi kirjaksi. Vaikka puu-kaasu ei kiinnostaisi, kirja on runsaan kuvituksensa ansiosta mukava selattava. Esimerkiksi vanhoista autoista ja muusta vanhasta elämänmenosta siinä on monia kymmeniä kuvia.

Puukaasu on aiheena kirjoittajalle läheinen, sillä hän ollut pikkupojasta lähtien ollut auto- ja erityisesti linja-autofani. Siltä alalta hän on kirjoittanut aiemmin kaksi kirjaa: ”Pikku-Reo” (2001) ja ”Sota-Volvon matkassa” (2005). Hän on kirjoittanut myös Keski-Suomen Koneyrittäjien 30-vuotishistoriikin sekä kirjan ”Ihana operetti”. Hänen kohta parin vuosikymmenen mittaiseen eläke-jaksoonsa mahtuu myös toista sataa radioon ja aikakauslehtiin kirjoitettua juttua. ”Puukaasua” eläkevaarissa näyttää riittävän, sillä uusi metsä-historiaan liittyvä kirja on ideavaiheessa.

Markku Rauhalahti

Veikko Huoviselle kirjailijanimikkoseura

Kirjailija Veikko Huovinen täytti 80 vuotta 7.5.2007. Hänen elämäntyönsä vaalimiseksi ja myös onnentoivotuksina perustettiin Sotkamossa 20.5.2007 kirjailijanimikkoseura, Veikko Huovinen – seura ry.

Jo kesään mennessä seuraan oli liittynyt yli 174 jäsentä. Myös yhteisöjäsenyys on mahdollinen. Huovistapahtumia on järjestetty Kajaanin runoviikon ohjelmistossa, ja Kuhmon kamarimusiikin aikaan on pidetty lukijatapaaminen. Kolmas jäsentapaaminen oli marraskuun alussa Oulussa. Oulun jäsentapaamisessa kustannusjohtaja Touko Siltala kertoi Veikko Huovisen tuotannosta ja paikalla oli myös kirjailija itse.

Veikko Huovinen -seuran puheenjohtaja on Kuhmon kaupunginjohtaja, metsänhoitaja Eila Valtanen.

Seuran sähköpostiosoite on veikkohuovinenseura@sotkamo.net.

Lisätietoja saa myös Seuran verkkosivuilta osoitteesta: http://nimikot.nettisivut.fi/jasenseurat/veikko_huovinen-seura_ry/

Luston väki toivottaa
hyvää joulua ja onnellista
uutta vuotta Metsähistorian
Seuran jäsenille!

Metsähistorian Seura

C/o Lusto, 58450 PUNKAHARJU
metsahistorian.seura@lusto.fi
www.lusto.fi/seura.html

Puheenjohtaja Juhani Huittinen
Lönnrotinkatu 4 A 1, 50100 Mikkeli
P. 050 590 6575 juhani.huittinen@pp.inet.fi

Varapuheenjohtaja Markku Rauhalahti
Paalikatu 13, 33400 Tampere
P. 050 68 980 rauhalahti@kolumbus.fi

Muut hallituksen jäsenet:
Timo Kukko
Jaana Laine
Matti Leikola,
Sakari Lepola
Heikki Roiko-Jokela
Liisa Siipilehto
Jarmo Tammenmaa

Sihteeri Leena Paaskoski
Lusto – Suomen Metsämuseo
58450 Punkaharju
P. 050 366 9552
leena.paaskoski@lusto.fi

Taloudenhoitaja Reija Turunen
Lusto – Suomen Metsämuseo
58450 Punkaharju
P. (015) 345 1012
reija.turunen@lusto.fi